

Література

1. Бацевич Ф. С. Філософія мови : історія лінгвофілософських учень : підручник / Бацевич Флорій Сергійович. – К. : ВЦ “Академія”, 2008. – 240 с.
2. Гумбольдт Вильгельм фон. Избранные труды по языкознанию / В. фон Гумбольдт. – М. : Прогресс, 1984. – 398 с.
3. Кириченко Г.С. Нариси загального мовознавства : навч. посіб. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл.: у 2 ч. / Г.С. Кириченко, С.В. Кириченко, А.П. Супрун. – К. : Видавничий Дім “Ін-Юре”, 2008. – Ч II : Основні етапи науки про мову. – 2008. – 224 с.
4. Мельничук О. С. Мова як суспільне явище і як предмет сучасного мовознавства / О.Мельничук // Мовознавство, 1997. – № 2-3. – С. 3-19.
5. Радченко О. А. Лингвофилософские опыты В. Фон Гумбольдта и постгумбольдтианство / Вопросы языкознания, 2001. – № 3. – С. 96-124.
6. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія / Селіванова Олена Олександрівна. – Полтава – К. : Довкілля, 2010. – 844 с.
7. Жаборюк О.А. До питання про філософські аспекти мовознавства / О. Жаборюк // Мовознавство. – 2006. – № 1. – 2006. – С. 39-43.

Анотація

У статті розглядають лінгвіфілософські погляди видатного німецького мислителя і мовознавця кінця XVIII – поч. XIX ст. Вільгельма фон Гумбольдта та їх роль у системі теоретико-методичної підготовки майбутнього вчителя української мови.

Аннотация

В статье рассматривают лингвофилософские взгляды выдающегося немецкого мыслителя и языковеда конца XVIII – нач. XIX в. Вильгельма фон Гумбольдта и их роль в системе теоретико-методической подготовки будущего учителя украинского языка.

Summary

The article reveals problem of linguistic and philosophical ideas the famous German philosopher and linguist late XVIII – early XIX century Wilhelm von Humboldt and their role in the theoretical and methodological training of future teachers of Ukrainian language.

Ключові слова: філософія, мова, мислення, мовна діяльність, нація, культура, теоретико-методична система.

Ключевые слова: философия, речь, мышление, речевая деятельность, нация, культура, теоретико-методическая система.

Key words: philosophy, language, thinking, language activities, nation, culture, theoretical and methodical system.

Подано до редакції 29.03.2013.

УДК 371.134:[373.5.016:811.2+373.5.016:821:161.2]

© 2013

Саприкіна Н.В.

КРЕАТИВНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Зміни, що відбуваються в соціально-економічному, культурному житті держави, вимагають підготовки й учителя нового типу. Саме тому метою розвитку педагогічної освіти є створення системи педагогічної освіти на основі найвизначніших національних надбань світового значення та найкращих європейських традицій, що забезпечуватиме підготовку спеціалістів “...здатних здійснювати професійну діяльність на демократичних та гуманістичних засадах, реалізовувати освітню політику як пріоритетну функцію держави, що спрямовується на розвиток та самореалізацію особистості, задоволення її освітніх і духовно-культурних потреб, а також потребу бути конкурентоспроможними на ринку праці” [5]. Важливого значення набуває креативність учителя як необхідна складова його професійного становлення та необхідна умова самореалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв’язання даної проблеми...

Дослідження креативності в різних аспектах здійснювали: О. Морозов (формування креативності викладача вищої школи в системі неперервної освіти), М. Мусійчук (педагогічні умови ефективності розвитку творчих здібностей майбутніх учителів), Г. Семьонова (педагогічні умови розвитку творчих здібностей студентів – майбутніх учителів на основі особистісно орієнтованого підходу), Г. Халюшова (розвиток лінгвістичної креативності студентів університету). Значної уваги заслуговують праці О. Семенов (теоретико-методологічні та методичні засади системи професійної підготовки майбутнього вчителя української мови та літератури), О. Куцевол (професійно-творчий розвиток майбутнього вчителя літератури в контексті методичної підготовки), Т. Нікішиної (розвиток професіоналізму вчителя української мови та літератури, його творче самовираження в педагогічній діяльності), К. Климової (професійне становлення мовнокомунікативної особистості студента).

Креативність має важливе значення для формування професійно-методичної компетентності вчителя-словесника, зокрема, здатності до новоутворень, особливостей організації навчально-виховного процесу, що знайшло відображення в сучасній науковій літературі. Адже система освіти тільки тоді буде вважатися

ефективною, коли "...її результатом буде компетентна особистість, котра володіє не тільки знаннями, моральними якостями, але й уміє адекватно діяти у відповідних ситуаціях..." [7, с. 57].

Формулювання цілей статті... Мета даної статті полягала аналізі креативності, її структури як необхідної складової вчителя української мови та літератури.

Виклад основного матеріалу дослідження... У широкому значенні креативність тлумачать як "...сукупність властивостей особистості, що забезпечує її входження у творчий процес" [2, с. 60]. Енциклопедія освіти подає вужче визначення креативності – "...творчий дух, творчий потенціал індивіда, його творчі здібності, що виявляються не тільки в оригінальних продуктах діяльності, а й у мисленні, почуттях і спілкуванні з іншими людьми" [1, с. 432].

Творчість учителя нерозривно пов'язана із творчістю кожного студента (учня) і всього педагогічного колективу, що потребує координації своїх творчих зусиль з пошуком всього колективу педагогів. Навчально-виховний процес має орієнтуватися на формування у студентів здатності самостійно знаходити шляхи виконання завдань, які не зустрічалися раніше, а не виконувати їх за зразком, аналогією.

Основними складовими креативності у структурі особистості вчителя-словесника можна зазначити такі: мотивація до прояву креативності, спеціальні мовно-літературознавчі, психолого-педагогічні знання, загальна ерудиція, педагогічна інтуїція, високорозвинений інтелект, високий рівень загальної культури, професійне володіння різноманітними методами навчання і виховання. Окрім того, будь-який креативний викладач повинен володіти незалежністю, індивідуальністю, самостійністю та іншими рисами, які не є природженими, а сформованими завдяки наполегливій праці, систематичній роботі педагога над собою. Зокрема, креативний педагог повинен: мати високий рівень інтелектуального розвитку; знати психологію учнів, відчувати їхні потреби та інтереси; мати широке коло інтересів та умінь; мати живий розум та активний характер; проявляти гнучкість, бути готовим до перегляду своїх поглядів і до постійного самовдосконалення; мати творчий особистий світогляд; бути позитивно налаштованим і чуйним; мати почуття гумору; мати добре здоров'я і життєву стійкість.

У зв'язку із запровадженням сучасних педагогічних технологій в систему сучасної освіти у теперішніх умовах діяльність майбутнього учителя, на думку І. Дичківської, має відповідати таким принципам [3]:

- інтеграції освіти, що передбачає посилену увагу до особистості кожної дитини як вищої соціальної цінності суспільства, орієнтацію на формування особистості з високими інтелектуальними, моральними, фізичними якостями;
- диференціації та індивідуалізації освіти, що налаштовує на забезпечення умов для повноцінного вияву і розвитку здібностей кожного суб'єкта освіти;
- демократизації освіти, що зобов'язує до створення передумов для розвитку активності, ініціативності, творчості учнів і вчителів, зацікавлених у взаємодії, широкій участі громадськості в управлінні освітою;
- педагогічного гуманізму (довіра до вихованців, повага до особистості, гідності, впевненість у своїх здібностях і можливостях);
- емпатійного розуміння вихованців (прагнення і вміння відчувати іншого як себе, розуміти внутрішній стан учнів, сприймати їх позиції);
- співробітництва (поступове перетворення вихованців на співтворців педагогічного процесу);
- діалогізму (уміння слухати дитину, цікавитися її думкою, розвивати міжособистісний діалог на основі рівності, взаємного розуміння і співтворчості);
- поваги особистісної позиції (творче самовираження, за якого педагог постає перед учнями не як позбавлений індивідуальності функціонер, а як особистість, яка має свою думку, відкрита у вираженні своїх почуттів, емоцій).

До зазначених можна додати методичні принципи, що сприяють розвитку креативності вчителя-словесника: єдність теоретичної і практичної підготовки, навчальної та науково-дослідної діяльності студентів; мовний розвиток студентів на основі роботи з художнім текстом, що дає змогу перевірити мовно-літературознавчі знання, навчити чутливого сприйняттю мови; формування культуромовної особистості майбутнього вчителя у зв'язку з лінгводидактичними засадами національно-мовного виховання особистості засобами етнокультурознавчої лексики, фольклору (О. Семенов); своєрідність і неповторність кожного високохудожнього явища словесного мистецтва, у якому відбивається особистість його творця (О. Куцевол).

О. Куцевол пропонує таку модель основних креативних якостей, професійно необхідних для методичної діяльності вчителя мови та літератури:

- 1) мотиваційно-креативні властивості: мотиви, інтереси, потреба в самореалізації, творча позиція;
- 2) емоційно-креативні властивості: емпатія; багатство емоційного досвіду, експресивна й імпресивна емоційність;
- 3) інтелектуально-креативні властивості й здібності: інтуїція, здатність до перетворень, уява й фантазія, дивергентне мислення, прогнозування;

4) естетичні креативні властивості й здібності: прагнення до краси, естетична емпатія, почуття форми, стилю, почуття гумору;

5) комунікативно-креативні властивості: співробітництво у творчій діяльності, здатність мотивувати творчість інших, здатність акумулювати творчий досвід;

6) екзистенціально-креативні властивості: позитивна "Я-концепція", неконформізм, індивідуальний стиль діяльності.

Серед диференціальних ознак креативності варто виокремити такі: уміння сформулювати проблему, побачити в ній якнайбільше зв'язків; гнучкість як уміння розуміти та сприймати нові погляди й думки; розширення, вихід за межі традиційного; оригінальність, що полягає у відмові від стереотипності в мисленні та діяльності тощо.

Означені вміння та особистісні якості вимагають здійснювати розвиток креативності майбутніх учителів української мови та літератури на таких етапах:

- діагностично-інформаційному, що передбачає підготовку до формування професійно-креативних якостей майбутніх учителів, озброєння їх необхідними знаннями з мови та літератури, методик їх навчання, діагностування рівня креативності особистості;
- репродуктивно-творчому, на якому студенти оволодівають способами діяльності, їх комбінуванням і трансформацією, моделюванням навчально-виховного процесу в умовах новизни та творчості.

Володіння креативністю та творчим потенціалом як видом і компонентом сучасної педагогічної діяльності дає змогу педагогові-словеснику моделювати можливі зміни в організації, структурі та змісті навчального процесу, цілеспрямовано і вчасно коригувати свою діяльність під час використання педагогічних технологій і інновацій, виникнення труднощів у процесі вивчення лінгводидактичних дисциплін, що вимагає доцільного, вдумливого, творчого використання різноманітних методів, прийомів, засобів навчання, реалізації особистісно зорієнтованого підходу в освіті.

Формування креативності, розвиток творчого потенціалу вчителя-словесника сприяє зростанню його професіоналізму й компетентності, оскільки визначає діяльну спрямованість особистості, є основою професійної творчості й адаптації до сучасних соціально-духовних умов життя людей.

Структура професійної творчості вчителя мови та літератури має трикомпонентну будову – когнітивний, діяльнісний і особистісний складники [6, с. 33]. Когнітивний компонент передбачає наявність професійних знань, які в єдності з творчим потенціалом, мисленням, уявою є основою для успішного планування та реалізації нових задумів; діяльнісний – поєднує професійно-педагогічні уміння, нестандартні творчі способи виконання дидактично-методичних завдань, індивідуально-творчий стиль кожного словесника. До особистісного компонента належать риси різних сфер особистості, що надає цьому складникові суб'єктивного характеру.

Структура креативності майбутнього вчителя української мови та літератури містить комплекс взаємопов'язаних елементів: мотиваційний, емоційно-вольовий, змістовий, операційний, оцінювально-рефлексивний [8, с. 123]. Мотиваційний компонент – це насамперед творча мотивація; інтерес до творчої діяльності, креативний підхід та активність майбутнього словесника; емоційно-вольовий компонент виявляється у наступних особистісних якостях: уміння концентрувати власні творчі сили, сміливість і незалежність у судженнях, оптимізм, високий рівень самооцінки, позитивне самосприйняття тощо. Сутність змістового й операційного елементів полягає у знаннях про способи творчої діяльності та творчих здібностях, уміннях і навичках відповідно. Рефлексія, самооцінка, уміння критично проаналізувати власну діяльність є складовими оцінювально-рефлексивного компонента.

Досліджуючи педагогічну творчість креативної мовнокомунікативної особистості, К. Климова виокремлює такі її складові:

- мовне навчання та мовне самонавчання, інноваційна професійна діяльність, що передбачає ефективне застосування традиційних та інноваційних технологій у процесі навчання мови;
- наукові дослідження в культурно мовній площині, що передбачає активну участь студентів у науково-дослідній роботі, зокрема виступах на методичних об'єднаннях, педрадах тощо;
- популяризація української мови, боротьба за чистоту мовлення її носіїв під час спілкування;
- творча, аматорська діяльність у літературних та театральних студіях, гуртках, де студент може повністю проявити свої творчі здібності, упорядковуючи збірники віршів, публікуючи власні поетичні твори [4, с. 353].

Отже, під креативністю вчителя-словесника варто розуміти сукупність його особистісних якостей, які визначають можливості й межі участі в навчально-методичній діяльності; здатність уміло і вчасно змінювати свою діяльність, якщо вона перестала бути продуктивною, створення таких навчально-виховних, науково-дослідних доробків у сфері філологічної освіти, характерними рисами яких є оригінальність, новизна, засоби і способи навчальної взаємодії з учнями. Розвиток креативності майбутніх учителів української мови та літератури

передбачає орієнтацію сучасної освіти на творчий компонент, який полягає у формуванні у студентів готовності до сприйняття, використання й творення педагогічних інновацій, рефлексії, саморозвиткові професійно важливих особистісних якостей.

На думку О. Куцевол, креативність вчителя-словесника виявляється в бажанні створити необхідні умови для творчого розвитку учнів; педагогічній імпровізації та інтенції у ході реалізації педагогічних задумів; усвідомленні та подоланні бар'єрів, стереотипності, шаблонності; пластичній модифікації досвіду, за допомогою перекомбінування вже відомих елементів, методів, прийомів навчальної діяльності, постановці нових цілей та окресленні шляхів їх досягнення; стимулюванні власної творчості, виробленні індивідуального неповторного стилю; умінні динамічно адаптуватися до різноманітних умов навчального процесу.

Висновки... Теоретичний аналіз проблеми дослідження дозволяє говорити про те, що у педагогічній науці багато уваги приділялося проблемам професійної підготовки майбутніх учителів-словесників і формуванню їх особистісних професійних рис: висока кваліфікація, майстерність, професіоналізм, креативність і наявність творчого підходу до освітньої практики, творче мислення, комунікативна гнучкість, схильність до новацій, науково-методична творчість, чому сприяє технологізація навчально-пізнавальної діяльності студентів завдяки особистісно зорієнтованого підходу в освіті.

Розвиток креативності майбутніх учителів української мови та літератури сприяє досягненню ними професіоналізму, сприяючи самоактуалізації особистості, забезпечує ефективну, продуктивну, тривалу педагогічну творчу діяльність, спонукає до активної участі у навчально-виховному процесі.

Література

1. Андрієвська В. В. Креативність / В. В. Андрієвська // Енциклопедія освіти / [Акад. пед. наук України; відповід. ред. В. Г. Кремень]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 432.
2. Артемова О. І. Креативність як засіб розвитку мовлення учнів / О. І. Артемова // Науково-практичний журнал "Еврика". – № 1. – 1998. – С. 60.
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 218 с.
4. Климова К. Я. Теорія і практика формування мовнокомунікативної професійної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей педагогічних університетів : монографія / К. Я. Климова. – Житомир : "Рута", 2010. – 560 с.
5. Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.google.com.ua/url>
6. Куцевол О. М. Теоретико-методичні основи розвитку креативності майбутніх учителів літератури : монографія / О. М. Куцевол. – Вінниця : Глобус-прес, 2006. – 348 с.
7. Семенов О. М. Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури : монографія / Олена Семенов. – Суми : Суми: ВВП "Мрія-1" ТОВ, 2005. – 404 с.
8. Семин Ю. Н. Анализ и синтез понятия "стиль творческой деятельности" / Ю. Н. Семин, Л. А. Пушкарева // Вестник ИжГТУ. – 2008. – № 1. – С. 121-124.

Анотація

У статті розглядається проблема розвитку креативності вчителя української мови та літератури як складової професійної майстерності, аналізується структура креативності як комплексу взаємопов'язаних елементів.

Аннотация

В статье рассматривается проблема развития креативности учителя украинского языка и литературы как составляющей профессионального мастерства, анализируется структура креативности как комплекса взаимосвязанных элементов.

Summary

The problem of the development of creativity teacher of Ukrainian language and literature as a component of professional skills is considered in the article. The author analyzes the structure of creativity as a complex of interrelated elements.

Ключові слова: креативність, модель креативних якостей учителя-словесника, структура креативності.

Ключевые слова: креативность, модель креативных качеств учителя-словесника, структура креативности.

Key words: creativity, model of creative qualities of language and literature teachers, structure of creativity.

Подано до редакції 01.04.2013.

Рекомендовано до друку докт. пед. наук, доц. Загородною В. Ф.

УДК 37.091.12.011.3 -051: 005.336.2: 316.72

© 2013

Семенов О. М.

ПРОПЕДЕВТИЧНА СЛАВІСТИЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ У ВИМІРАХ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Постановка проблеми у загальному вигляді... З якими цінностями Україна інтегрується у світове співтовариство, що здатні ми не лише перейняти в багатобарвній культурній мозаїці глобалізованого світу, а й який власний національний досвід, культуру зможемо передати наступникам і, таким чином, стати гідними